

NOVI OMANUT

PRILOG ŽIDOVSKOJ POVIJESTI I KULTURI

Godište XXI. broj 5 (125), Zagreb, prosinac 2014 / 5775

BRANKO POLIĆ IN MEMORIAM

Taj jedinstveni fini gospodin

„Taj jedinstveni fini gospodin koji je svoj život ispisao u nekoliko knjiga bilježeći najpreciznijim detaljima bogatstvo iskustava, dojmova i razmišljanja, u nepomućenom životnom optimizmu... bio je nedostižni erudit, duhovit i pronicljiv ispitivač, profinjen komentator...“

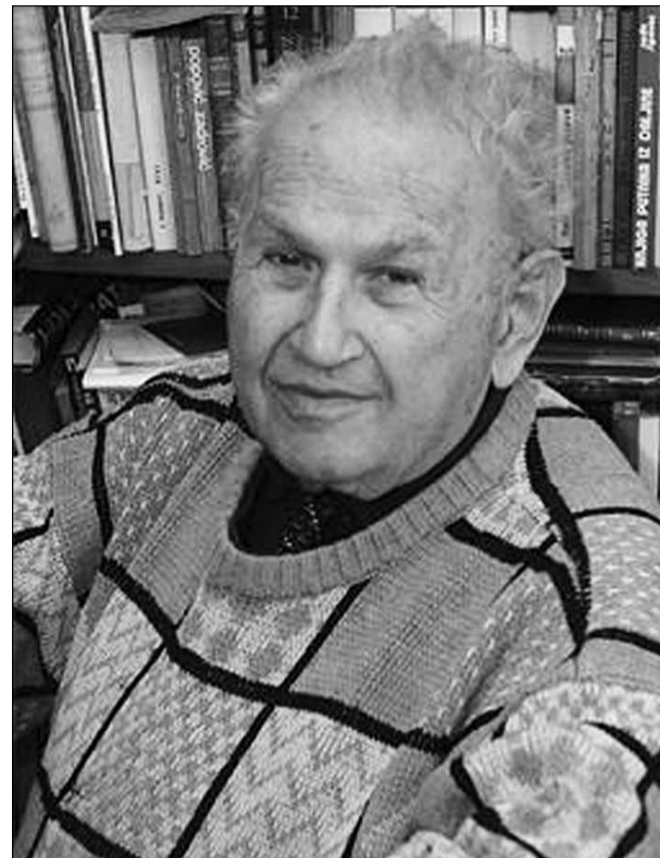
Tim, tako točno pogođenim opisom, započela je u utorak 11. studenog 2014. kasno poslijepodne na prvom programu Hrvatskog radija emisija u spomen na Branka Polića, emitirana dva dana nakon Brankove smrti. Makar Branka više nije bilo, još jedanput se iz etera mogao čuti njegov glas, rečenice izgovorene na francuskom, njemačkom, engleskom, talijanskom, ruskom, isječke iz razgovora s glazbenim veličinama, tragove onoga što je za sobom ostavio u radijskoj arhivi. Glas mu je još zvučao snažno i sigurno.

Njegov biološki sat zaustavio se u nedjelju 9 studenog u 11.20 sati u Domu Lavoslava Schwarza kamo je dospio početkom ljeta nakon što se kod kuće na Gvozdu 15 oskliznuo, nezgodno pao i slomio potkoljenu. Svima koji su ga posjećivali u tjesnoj sobici u bolničkom stacionaru u pamćenju će ostati Branko u bolničkom krevetu kako u rukama grčevito drži mali tranzistorski radioaparatus, tik uz uho, ne razdvajajući se od njega i od radio vala Trećeg programa, kao da je osjećao da mu je to još ona posljednja nit koja ga veže uz život.

Radio je bio i ostao svijet u kojemu se Branko Polić osjećao kod kuće i koji je bio glavna spona između njega i njegove životne ljubavi – glazbe. Za sobom je tijekom četiri desetljeća rada na radiju (i nakon umirovljenja) ostavio nekoliko stotina razgovora s glazbenicima i nekoliko tisuća emisija o glazbi i glazbenicima. Svijet židovske kulture, sa svom svojom raznolikošću, šarolikošću i proturječnostima, kojemu pripada posljednjih Brankovih tridesetak godina života, počeo mu se otkrivati već na pragu „treće dobi“, ali još uvijek dovoljno rano i dok je u njemu još bilo dovoljno vitalnosti da duboko u njega uroni i zatim upiše svoj potpis. Svijest da je Židov, ako ne ranije, utuvili su mu u glavu na Uskrs 1941, onog dana naime kada su ga zajedno s roditeljima iz kuće na Gvozdu izbacili na ulicu. Holokaust

u kojemu mu je od najbližih stradala našička rodbina po ocu, te posebno mu bliska baka po majci Ernestina Frelić, upisao je u njega tugu o kojoj nije govorio, ali tko je htio mogao ju je prepoznati. Iz njegovih knjiga vidljivo je da su godine u partizanima, naročito vrijeme provedeno među ranjenicima u partizanskoj bolnici na Petrovoj gori, kojima je svirkom na harmonici podizao moral, bitno utjecale na njegova kasnija politička uvjerenja i opredjeljivanja. Toj sredini, tada, u ratu, osjećao je da pripada dušom, tijelom i srcem.

Na ovom mjestu riječi će biti ponajprije o Brankovu djelovanju u Kulturnom društvu *Miroslav Šalom Freiberg* i u časopisu *Novi Omanut*. No, valja reći, da njegovo ime, kao jednog od pokretača, nalazimo i u prvom broju novopokrenutog *Biltena* tadašnje, tada još tako nazivane, Jevrejske općine Zagreb, Palmotičeva 16, a datum je 18. prosinac 1987. U uvodnoj riječi uz to, na šapirografu otisnuto, novo židovsko glasilo Slavko Goldstein je napisao: „Ni skroman naziv *Bilten* ne može sakriti ambiciju poduzetnih urednika: poslije prekida od 46 godina zagrebačka židovska zajednica opet ima svoje glasilo...glas o nama upućen drugim zajednicama, pa možda i glas upućen budućnosti: trag i svjedočanstvo da smo postojali.“ Dvije godine kasnije Branko Polić je među pokretačima Kulturnog društva *Miroslav Šalom Freiberg* osnovanog u siječnju 1989, te otvorenim i za „naše nežidovske prijatelje“, a godine 1993. postaje i njegov treći po redu predsjednik. Te godine počeo je izlaziti i časopis *Novi Omanut* kojemu je od samog početka pa do kraja svog života Branko Polić bio glavni urednik. Časopis je pokrenut s ciljem i namjerom da židovskoj ali i široj kulturnoj sredini približi židovske kulturne teme. Branko Polić, tada već sedamdestogodišnjak, u hrvatskoj (i cijeloj ranijoj jugoslavenskoj) kulturnoj javnosti poznat kao glaz-

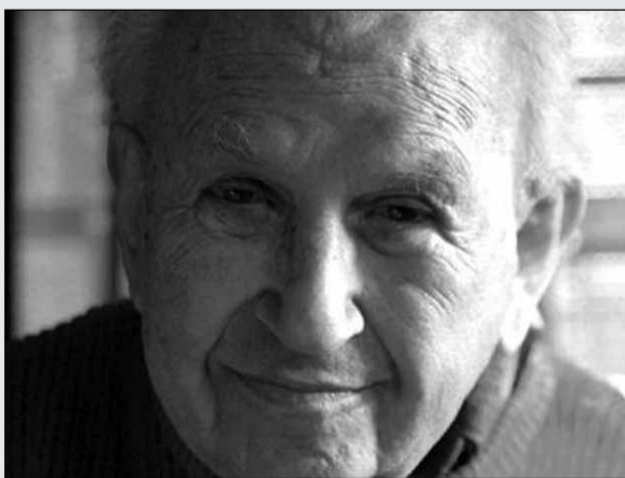
beni komentator i pisac, dugogodišnji glazbeni urednik na Trećem programu Radio Zagreba, uspio je i oko kulturnog društva i oko časopisa okupiti intelektualnu elitu ne samo svoje generacije nego i one od njega znatno mlađe. Što je možda jednako važno, u onim godinama ratne psihoze i u društvu snažno prisutne netolerancije, Kulturno društvo *M.Š.Freiberg* s Brankom Polićem na čelu, bilo je intelektualno pribježište i za mnoge kojima je opet jedanput bilo dato na znanje da su oni drugi i drukčiji.

Sadržaj *Novog Omanuta* svakako je bio pod utjecajem činjenice da se od 1980-tih na dalje, židovska zajednica u Hrvatskoj sve više počela otvarati prema široj društvenoj zajednici, a i samo društvo *Miroslav Šalom Freiberg*, koje je izdavač lista, osnovano je s ciljem da okuplja ne samo Židove i one koji među djedovima i pradjedovima imaju i ponekog židovskog pretka, nego i njihove prijatelje bez obzira na vjeru i naciju. Uredništvo časopisa svih ovih dvadeset godina bilo je u Polićevoj kući na Gvozdu 15. gdje su u dvije velike sobe svi stolovi bili prenatrpani svim mogućim novinama i časopisima: bečki *Die Gemeinde*, *Illustrierte Neue Welt*, *Nu*, *Die Presse*, britanski *The Jewish Chronicle*, *The Jewish Renaissance*, francuski *Le Nouvel Observateur*... Jedan mu je prijatelj iz Njemačke svakih šest mjeseci slao hrpu izrezaka iz hamburškog *Die Zeita*, drugi mu je iz Pariza slao *Los muestros*, treći mu je donosio talijanske novine i tako dalje. Pod Brankovom uredničkom rukom *Novi Omanut* ubrzo je postao jedan od najbolje uređivanih kulturnih časopisa sa židovskom tematikom u ovom dijelu Evrope, kao jasno prepoznatljiv židovski kulturni list na visokoj intelektualnoj i stručnoj razini, uz prepoznatljivu uredničku brigu o tome da su tekstovi napisani razumljivim, a ne zakučastim jezikom. Praktično je nemoguće popisati sve teme i autore u proteklih 21 godinu jer je jednostavnije reći koga i čega u časopisu nije bilo. A sigurno je da nije bilo mržnje, netolerancije i opačine.

Ne smije se zaboraviti ni uloga koju je časopis *Novi omanut* odigrao u prvoj fazi nastajanja Židovskog biografskog leksikona, kada se prikupljanje građe još velikim dijelom oslanjalo na memoriju preživjelih. Upravo je Branko Polić bio taj koji je prije dvadesetak godina uopće i došao na zamisao da se u okviru društva *Freiberger* započne prikupljati građa za neki budući židovski biografski leksikon,

(nastavak na 2. str.)

POLIĆ, Branimir (Branko), novinar, glazbeni pisac i žid. aktivist (Zagreb, 24. IV. 1924). Sin Artura i Dane rođ. Frelić. U međuratnom razdoblju pohađao II. klasičnu gimnaziju na Rooseveltovom trgu u Zagrebu. Po uspostavi NDH, obitelj je bila izložena raznim oblicima progona. Nazočio je 26. V. 1941. obaveznim vježbama srednjoškolske omladine, kada su vlasti neuspješno pokušale razdvojiti Hrvate od Srba i Židova. S majkom je 1941. pobjegao u Hrvatsko primorje, gdje je bio interniran u logorima u Kraljevici i u Kamporu na Rabu. Nakon oslobođenja rapskog logora 1943. priključio se partizanskom pokretu. Bio je organizator kulturnih djelatnosti u oblasnim vojnim bolnicama II. korpusa na Kordunu. Maturirao je 1945. Francusku književnost i jezik studirao je na pariškoj Sorbonni, a diplomirao engleski jezik i književnost na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. Od 1950. radio je kao novinar, a zatim 1956–64. urednik muzičko-govorne redakcije Radio Zagreba. Od 1964. do umirovljenja 1985. bio je urednik-komentator III. programa Radio Zagreba. Autor je mnogih emisija o glazbi (*Riječ je o muzici*, *Interpreti i njihova ostvarenja* i dr.). Glazbene kritike objavljivao je u novinama (*Naprijed*, *Vjesnik* i dr.) te u periodici (*15 dana*, *Zvuk*). Prikaze, eseje i reportaže objavljivao je i u inozemnim časopisima (*Opera International*, *Lyrice*). Suradnik je Piperova opernog leksikona. Nagrađene su mu emisije o J. Slavenskom i M. Vuškoviću. Član je Vijeća ŽO Zagreb, gdje je bio pročelnik kultur-

ne sekcije, a od 1993–2001 i predsjednik KD Miroslav Šalom Freiberg. Jedan je od utemeljitelja i gl. urednik časopisa *Novi Omanut* (od 1993). Autor je biografskih zapisa *Vjetrenjasta klepsidra* (Zagreb 2004), *Imao sam sreće* (Zagreb 2006), *Pariz u srcu studenta* (Zagreb 2008) i *Na pragu budućnosti* (Zagreb 2010).

(Ova je biografija preuzeta iz Židovskog biografskog leksikona u radu koji treba izaći tijekom 2015. kao edicija Kulturnog društva *Miroslav Šalom Freiberg* i Leksikografskog zavoda Miroslav Krleža.

Zadužio je hrvatsku glazbenu kulturu

U povodu smrti Branka Polića ministrica kulture Republike Hrvatske dr. Andrea Zlatar Violać uputila je Kulturnom društvu Miroslav Šalom Freiberger sljedeći brzojav sućuti:

Poštovani

U ime Ministarstva kulture i svoje osobno upućujem Vam izraze najdublje sućuti povodom smrti uglednog dugogodišnjeg urednika glazbene emisije Note i anegdote, te urednika i suradnika Trećeg programa Hrvatskog radija i književnika Branka Polića. Započeo je raditi 1950. godine kao glazbeni kritičar, a ubrzo potom i urednik u redakciji kulture Radio Zagreba. Prelaskom na Treći program radio je kao urednik i komentator sve do umirovljenja 1985. godine. Njegove glazbene emisije bilježile su povijest hrvatske suvremene glazbe na vrlo neobičan i slušateljima zanimljiv način. Ostat će zapamćen kao vrijedan promicatelj klasične glazbe koji je u razgovoru s mnogobrojnim umjetnicima volio približiti i gotovo demistificirati glazbene događaje. Njegova emisija Note i anegdote spajala je osobne životne situacije glazbenika i klasičnu glazbu sa životom. Kao trajna vrijednost hrvatskoj kulturi tako ostaju dvije njegove knjige glazbenih anegdota „1000 glazbenih anegdota“ iz 2012. i „Pregršt glazbenih anegdota“ iz 2013. godine, obje u izdanju Durieuxa.

Branko Polić, čiji su mnogobrojni eseji, članci, rasprave, prikazi, kritike i prijevodi objavljivani u periodici, novinama, leksikonima i zbornicima u zemlji i inozemstvu, za dugogodišnje zasluge za glazbenu kulturu i njezino promicanje nagrađen je ordenom reda Danice hrvatske s likom Marka Marulića.

Ali, nije samo njegov glazbeni doprinos bitan dio hrvatske kulture. Životni put ovog rođenog Zagrepčana zabilježen u autobiografskim knjigama *Vjetrenjasta klepsidra*, *Imao sam sreće*, *Pariz u srcu studenta* i *Na pragu budućnosti*, opisuje događaje koji su oblikovali njegova uvjerenja za koja se i kao utemeljitelj i urednik časopisa *Novi Omanut* zalagao. Govorio je kako je važno poznavati prošlost, ali treba biti okrenut budućnosti. Upravo se zbog toga zalagao za bilježenje manje poznatih događaja i tema židovske kulture kojoj je i sam pripadao. Bio je istaknuti član *Kulturnog društva Miroslav Šalom Freiberger*, a u časopisu *Novi Omanut* objavljivao je tekstove domaćih i inozemnih autora o židovskoj povijesti i kulturi, zalažući se za toleranciju i multikulturalnost, te poznavanje tradicije i kulture kao temelja bolje budućnosti. Smatrao je da su se „ružne stvari događale zbog nepoznavanja kulture i civilizacije“, te da je jedan od načina na koji se to može izbjeći upravo jačanje povezanosti i sloge.

Svoje je razgovore s umjetnicima uvijek vodio s mišlju kako će slušatelje ne samo poučiti nego i zabaviti.

**Ministrica kulture Republike Hrvatske
dr. sc. Andrea Zlatar Violać**

Predsjednik Republike odlikovao je Branka Polića ordenom reda Danice hrvatske s likom Marka Marulića.

Dio svog života poklonio je i Židovskoj općini Zagreb

(Riječ dr. Ognjena Krausa, predsjednika Židovske općine Zagreb, na pogrebu Branka Polića na zagrebačkom groblju Mirogoj 13. studenog 2014)

Napustio nas je Branko Polić. Bio je svoj, bio je poseban, jedna od legendi intelektualne elite grada Zagreba, Židovske općine Zagreb.

Kao dječaku, ustaška vlast, rasni zakoni NDH, prekinuli su mu djetinstvo, školovanje. Rat provodi nakon bijega iz Zagreba u talijanskim logorima u Kraljevici i na otoku Rabu. Nakon kapitulacije Italije u jesen 1943. god. odlazi u partizane. Na taj način kao i većina Židova koji su preživjeli ustaški teror spašava goli život.

Nakon završetka rata maturira na Klasičnoj gimnaziji u Zagrebu. Školovanje nastavlja u Parizu na Sorbonni i stječe diplomu

profesora francuskog jezika. 1948. godine vraća se u Zagreb te nastavlja studij engleskog jezika i diplomira na Filozofskom fakultetu u Zagrebu 1950. god. u rekordnom roku.

Talentiran, obrazovan, kulturni, potkovan znanjem, širokih interesa, ljubitelj muzike, zaposlio se na radio Zagrebu u kulturnoj redakciji, bio je glazbeni kritičar, zatim urednik muzičko-govorne redakcije.

Osnivanjem Trećeg programa postaje njegov urednik, komentator, a od umirovljenja pa sve do nedavno suradnik. Upravo ta njegova dugogodišnja suradnja s Trećim programom najbolje govori tko je bio Branko Polić, čovjek znanja, kulture, muzike.

Brankova ljubav nije bila samo muzika. Intelektualni senzibilitet, interes, kultura, širina, posebno su se izrazili u njegovim zrelim godinama. Na našu sreću taj dio svog života poklonio je i Židovskoj općini Zagreb na čemu Branku posebno zahvaljujem. Dugi niz godina vodio je više nego uspješno Kulturno društvo *Miroslav Šalom Freiberger*, osnovano 1989. godine, prije 25 godina.

Pokrenuo je ponovno izlaženje kulturnog časopisa *Omanut*, sada *Novi Omanut* i do kraja bio njegov glavni urednik. Zahvaljujući upravo njemu, Branku Poliću, *Novi Omanut* redovno izlazi i vjerujem da će se tradicija nastaviti.

Branko Polić inicirao je i Židovski biografski leksikon pred dvadeset godina i započeo rad na njemu.

Vjerujem da će Židovski biografski leksikon koji je u izradi u Leksikografskom zavodu Miroslav Krleža uskoro ugledati svjetlo dana. Uz sve to što je radio napisao je i četiri biografske knjige, koje su izazvale veliki interes u javnosti.

Da, to je jedan mali dio Branka Polića, čovjeka koji je obilježio svoje vrijeme. Čovjeka koji je zadužio kulturu grada Zagreba, Židovsku općinu Zagreb.

Dragi Branko hvala ti, hvala ti što si bio takav kakav si bio, uporan, ponekad tvrdoglav, svoj. Hvala ti za sve što si učinio. Zahvaljujem ti na svemu što si dao svojim prisustvom i življenjem u ime Židovske općine Zagreb i u moje osobno ime.

ZIHRONO LIVRAHA

(nastavak sa 1 str.)

dok još ima živih ljudi i njihovih memorija kao izvora podataka. Brankova nevjerojatna sposobnost pamćenja i najsitnijih detalja, pogotovo kad su u pitanju suvremenici njegovih roditelja i praroditelja, njegovo poznavanje zagrebačkih židovskih obitelji i njihovih uzajamno isprepletenih rodbinskih (i poslovnih) veza, u poslu na leksikonu bili su dragocjeni oslonac. To podjednako stoji i za podatke koje je Branko kao rijetko tko mogao pružiti o kasnijim sudbinama pojedinih zatočenika iz kraljevičkog i rapskog logora, gdje je i sam bio zatočen zajedno s roditeljima, ponajprije zahvaljujući svojoj neumornoj korespondenciji s preživjelim i poslije rata rasturenima po svijetu.

Volio se družiti s mladim ljudima, a i oni s njim. Postoji fotografija na kojoj je Branko u salonu svoje kuće za klavir, violinu svira njegov tadašnji podstanar, kasniji direktor Zagrebačke filharmonije, a treći je mladić u ono doba na zagrebačkoj Muzičkoj akademiji studirao pjevanje. U istom tom salonu, za istim klavir, nekoliko desetljeća ranije sjedio je Brankov očuh, bečki vokalni pedagog prof. Fritz Lunzer, kojemu su na poduku iz pjevanja dolazile kasnije čuvene operne primadone. Branko je kasnije pripovijedao kako je upravo slušajući te satove poduke razvio svoj, od glazbenih stručnjaka priznat i uvažavan, nepogrešiv osjećaj za nijanse u vokalnim interpretacijama. On, kojemu je profesionalnu karijeru obilježila glazba, osim nešto privatnih sati poduke iz klavira i, naravno, njegove posebno u ratnim godinama nerazdružive harmonike, nikada nije stekao aka-

Na Strossmayerovu šetalištu u društvu s Matošem

demsku glazbenu naobrazbu. Ali je kao rijetko tko glazbu osjećao i razumio. Glazbu je zaista imao u malom prstu.

Posljednje dvije godine gotovo uopće više nije izlazio. Dane je provodio uglavnom sjedeći kraj prozora s pogledom u vrt, za starim malim *portabl* pisaćim strojem na kojemu je neumorno kuckao. Na tom pisaćem stroju većim dijelom je napisao i svojih šest knjiga, jer se s kompjutorom nije uspijevao sprijateljiti, iako je pokušao, pa čak i neko vrijeme uspijevao, ali bi mu onda kompjutor nepredvidivo progutao napisani tekst. I čitao je. Stolovi i stolice u njegovu stanu bili su prepuni knjiga. Čitao je brzo i još u 90-toj godini sjajno

pamtio sve pročitano. Bio je dirnut odlikovanjem koje je prije nekoliko mjeseci dobio od Predsjednika Republike.

Pripremajući ovaj broj *Novog Omanuta* Branku Poliću In memoriam zamolili smo dvadesetak njegovih prijatelja i suradnika da o Branku privatno napišu nekoliko redaka. O tome što im je u životu značio i o životnim situacijama u kojima su se s njim zblížili. Nismo od svih dobili odgovor - neki su se ispričali, bilo im je previše teško. Ali, jedna mlada osoba koja bi mu mogla biti unuka, dan iza Brankove smrti napisala je na svom Facebooku: „Branko Polić - odlazak zadnjih iz stare garde. Hvala mu za sve što je neumorno činio, ostavio je veliki trag u našoj kulturi.“ Ako Branko i nije znao za Facebook, Facebook je znao za njega.

Također objavljujemo kolaž sastavljen iz pojedinih odlomaka iz Polićevih autobiografskih knjiga. Nastojali smo izabrati odlomke koji ilustriraju stil pisanja, način razmišljanja, otkrivaju osobine karaktera, Polićev pristup ljudima i stvarima i svjetonazor, onako kako se oblikovao od djetinjstva do kraja studentskog doba.

Iza Branka ostao je još pun fascikl njegovih prijevoda iz stranih časopisa, uglavnom o novim knjigama sa židovskom tematikom. S obaveznim potpisom: „Preveo i odabrao Branko Polić“. U narednim brojevima *Novog Omanuta* objavljivat ćemo ih u rubrici "Ostavština iz fascikla" – dok se ne isprazni fascikl.

Nema ga više za njegovom *portabicom*, soba na Gvozdu 15 je ostala prazna.

Vlasta Kovač

Čovjek koji nije mogao bez radija

(Riječ Rajke Rusan glavne urednice Trećeg programa Hrvatskog radija na pogrebu Branka Polića 13. studenog 2014. na zagrebačkom groblju Mirogoj)

Posljednji sam se put s Brankom Polićem čula početkom srpnja. Do mene je došao glas da je smješten u dom. Nazvala sam da pitam kako je, a prvo na što se požalio nije bilo njegovo zdravstveno stanje, nego to da mu je teško jer nema radio.

Radio mu je bio nasušna potreba, kao i glazba i često me posljednjih godinu dana zvao da bi mi dao neku primjedbu, prijedlog, informaciju. Prvi me, početkom godine nazvao da bi me pitao hoćemo li obilježiti pedeset godina postojanja Trećeg programa.

Poziv na proslavu je rado prihvatio, usprkos narušenom zdravlju. Dapače, bio je veseo. Premda je iz taksija koji ga je doveo pred studio Bajsić morao izlaziti uz pomoć dvoje troje ljudi, isto kao i penjati se uz ono malo stepenica koje je morao savladati, raspoloženo je razgovarao s mnogobrojnim poznanicima i prijateljima koji su se zatekli na našoj proslavi i koncertu.

Možda je to bio jedan od njegovih posljednjih većih izlaza u grad.

Uglavnom je boravio u svome domu, komunicirao telefonom koji je često zvonio.

Svi koji su ga posjećivali i poznavali nikad neće zaboraviti intelektualnu i pomalo boemsku atmosferu u kojoj je živio. U velikoj starinskoj vili okruženoj predivnim donekle zapuštenim vrtom, baš onakvim kakav treba biti – malo divlji, romantičan a opet oblikovan s ljubavlju i pažnjom prema detalju. Biljke, grmovi, drveće, poneki cvijet, rasli su slobodno u tom vrtu i djelovali smirujuće, taman onoliko koliko je bilo potrebno da se, odijeljen tankim prozorskim staklom gospodin Branko može posvetiti pisanju, slušanju, razmišljanju.

Vijest o tome da ga više nema proširila se velikom brzinom u ponedjeljak ujutro. Nazvalo me nekoliko vrlo različitih ljudi, a moji kolege glazbeni urednici prionuli su na posao. Branko Magdić je u svojoj emisiji oko dvanaest sati obavijestio i slušatelje Trećeg programa, a u Vijestima u 13,10 su bili obaviješteni i slušatelji Prvog programa Hrvatskog radija, nekadašnje Radio stanice Zagreb na kojoj je gospodin Branko proveo svoje najkreativnije godine.

Narednog dana su uslijedile su posebne emisije posvećene njegovom životu i utjecaju, a jučer je u naš studio stigla i Marija Barbieri kako bi odala počast velikom poznavatelju i ljubitelju opere, ali i cjelokupne klasične glazbe, kao i one kako bismo rekli „bijenalske“, suvremene.

Obradovalo me što je *Jutarnji list* u utorak objavio mali osobni esej Željka Ivanjeka posvećen jednom od posljednjih zagrebačkih intelektualaca velikog formata, koji je onda bio prenesen i na našem HRT-ovom intranetu.

No, Branko Polić nije bio samo ljubitelj, poznavatelj i neumorni zagovaratelj glazbe i njezinih tumača. Bio je i ljubitelj i poznavatelj književnosti, a naravno i izvrstan pisac, što je možda manje poznato. Tko se želi upoznati s jednim dijelom njegovog memoarskog opusa, sljedeći tjedan može

Branko Polić kao mladi radio novinar

slušati *Vjetrenjastu klepsidru* u pet nastavaka u našem jutarnjem radio-romanu.

Kad smo ga početkom svibnja u radijskom intervjuu pitali kojih se svojih emisija najradije sjeća, odgovorio je: ciklusa Shakespeare i muzika.

Upravo sam zbog njegova spisateljskog rada i zamolila kolege iz govorne redakcije da porazgovaraju s izdavateljem serije njegovih memoarskih knjiga koje su izlazile od 2004. nadalje, Nenadom Popovićem direktorom i urednikom *Durieuxa* kako bi slušatelji Trećeg programa shvatili, ako već ne znaju, kakvo blago te knjige skrivaju.

Iz Istre gdje živi Popović se javio telefonski i podsjetio kako su Polićeve knjige, naročito one memoarske, bile pomalo izvan fokusa trenutnog književnog života, jer Branko je živio izvan spisateljskih strukovnih udruga i udruženja, časopisa i grupa. Bio je samosvojan i jedinstven i potpuno neopterećen utrkom za priznanjima i uspjehom, jer dovoljno ih je dobio i stekao tokom svog dugog života, a najviše u svakodnevnom životnom ophođenju s ljudima koji su ga cijenili i voljeli. Za Popovića bila je neobična koincidencija da je izdavačka kuća počela surađivati s čovjekom koji je osobno poznao Tillu Durieux, po kojoj su uzeli ime. Polić je poznao cijeli kulturni Zagreb i ne samo Zagreb nego i puno šire.

No, Popović je rekao dvije vrlo važne stvari: da se u Brankovom opusu zapravo radi o memoarskoj književnosti jedinstvenoj u hrvatskoj književnosti – po opsegu, kad bi se uvezale sve zajedno, knjige bi činile tom od preko tisuću stranica; ali i po tonu – kako je rekao, knjige su jedinstvene u hrvatskoj književnosti ali i današnjem intelektualnom

životu – po potpunom odsustvu „naknadne pameti“. Branko nije nikome pokušavao docirati i propovijedati, bilo mu je strano bilo kakvo ideologiziranje. Prema ljudima je bio otvoren: puštao ih je da budu onakvi kakvi jesu, nije ih prosuđivao, a i sam je puštao da nekom svojom unutarnjom, neću reći energijom, nego snagom i sredenošću, vrijednostima i smislom koji su zračili iz njega, djeluje na ljude. Pa sad, tko je to vidio i osjetio je vidio i osjetio, a tko nije – to gore za njega.

I još je dodao: Branko Polić je bio izvanredan novinar, zapravo jedan od osnivača i ključnih figura hrvatskog novinarstva. Kad je knjiga bila promovirana u novinarskom društvu, došlo je šezdesetak, sedamdesetak novinara,

zbog sebe, a ne zbog izvještavanja, što je rijetkost u našoj profesiji. I časopis *Novinar* je ljetos objavio razgovor s njime, baš kao i *Vijenac*, povodom pedesete obljetnice Trećeg programa, kojemu je bio među osnivačima i urednicima tokom nekoliko desetljeća. I o tome postoji nešto zapisa i sjećanja, od strane kolega koji su od njega učili u svakom pogledu – ljudskom i profesionalnom. Branko Polić je postavio takve standarde kojima i danas zahvaljujemo ono najbolje što još postoji u svim onim medijima koji se bave promoviranjem glazbe i glazbenim novinarstvom i uređivanjem.

Ljudi poput Branka Polića sve su rjeđi. Govorio je nekoliko stranih jezika (engleski, francuski, njemački, ruski, talijanski...). Bio je nenadmašni erudit – prema vlastitim riječima svoje je znanje počeo skupljati zahvaljujući radiju u roditeljskom domu i Larousseovoj enciklopediji iz 1934. Imao je sposobnost, što je bila njegova posebna vrlina, izreći vrlo složene stvari vrlo jednostavnim i svima razumljivim jezikom. U jednoj maloj slicici bio je u stanju ocrtati složenu ličnost ili situaciju.

Postoje danas ljudi koji govore više jezika, ali ne poznaju glazbu i književnost. Postoje oni koji poznaju glazbu, ali ne i književnost, i obratno, oni koji poznaju književnost ali ne i glazbu. Možda postoje i oni koji poznaju i jezike i glazbu i književnost, ali nemaju onakvo životno iskustvo kakvo je prošao Branko Polić u Drugom svjetskom ratu i godinama oskudice koje su uslijedile. Takvo životno iskustvu mu je, čini se, dalo onu unutarnju snagu zbog koje se u poznim godinama nije žalio ni na što, a kamoli na one, zapravo efemerne stvari, zbog kojih se mi svi tako danas silno uzbuđujemo.

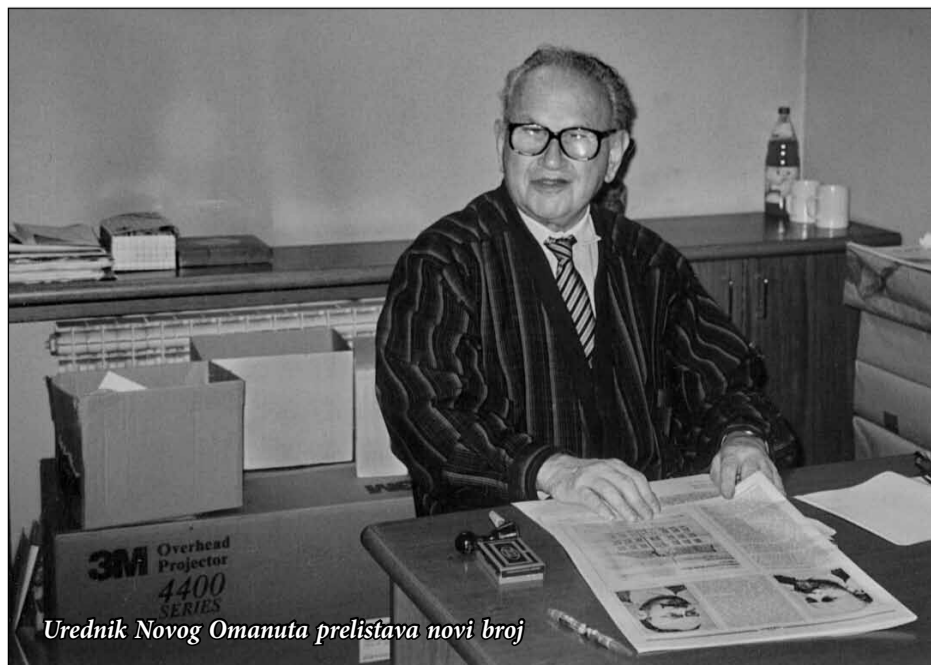
Da spomenem još, prije kraja, koje su mu emisije, osim Shakespearea i muzike, bile najdraže (prema vlastitim riječima): Interpreti i njihova ostvarenja; Kompozitori o sebi i drugi o njima; Muzičke evokacije.

Studirao je francusku književnost, bavio se prevoditeljskim radom, a razgovarao je s najistaknutijim glazbenim umjetnicima dvadesetoga stoljeća, stranim i domaćim od Marijane Radev do Artura Rubinsteina, od Zubina Mehte do Jeana Martinota, od Marte Argherich do Montserrat Caballe.... Kad se pojavio Bijenale, s interesom se bacio u neistražena područja: u subotu ćemo na Trećem programu objaviti njegovu emisiju i razgovor s Johnom Cageom. No, prema vlastitom priznanju, jazz nije volio.

I kad je otišao u mirovinu nastavio je surađivati na radiju. Posljednji veliki pothvat bilo je prevođenje pisama Gustava Mahlera u godini 2012.

Završit ću s riječima pisca nekrologa iz *Jutarnjeg lista*: bio je to čovjek zbog kojeg se radio slušao noću; i uz to dodati – bio je to čovjek koji je o sebi rekao – imao sam sreće!

Što možemo više od života tražiti? Zbogom, poštovani gospodine Branko; hvala što ste bili među nama.

Urednik Novog Omanuta prelistava novi broj

Razgovor – Branko Polić, publicist, urednik, glazbeni sveznalac Trebalo imati ljubav za glazbu

Neobično mi je drago što mogu prvi put izraziti zadovoljstvo svojim neposjedovanjem muzičkih diploma / Profesor Žmegač potvrdio je jednom moju neuobičajenu, „monstruoznu“ memoriju / Svojih 1000 muzičkih anegdota smatram novošću u tom žanru

Rasprava o glazbenim emisijama na III. programu Hrvatskog radija, ove godine u svibnju, sadržajno me povezala s današnjim sugovornikom, dugogodišnjim glazbenim urednikom III. zagrebačkog radijskog programa. S čovjekom od kojeg sam mnogo naučio i koji mi je znanjem i kriterijima imponirao, s osobom s kojom bih itekako mogao dotaknuti niz zanimljivosti za ove novine. Znajući za njegovu radinost, unatoč proslavljenju 90. rođendan, usudio sam ga se pozvati na razgovor za *Vijenac*. Veselilo me što je prihvatio poziv. No ispriječile su se nevolje. Tamo kad smo planirali susret, Branko Polić mi je, u svom stilu, u telefonskom dogovaranju rekao otprilike i ovo: Znaš, bio sam jučer u bolnici. Slomio sam potkoljenicu... Odlučili smo pričekati da prođu tri tjedna imobilizacije noge, početak rehabilitacije i tek tada razgovarali. Naravno sve je to utjecalo i na opseg razgovora, manji od planirana, a usmjeren na glazbeni dio sugovornikova rada.

Mogu li vas prozvati doajenom radijskih muzičkih urednika, iako ste već dugo u mirovini?

Premda vas smatram dugogodišnjim iskrenim prijateljem, slobodno me danas, nakon što sam premašio devedesetu, nazovite doajenom.

Počeo bih naš razgovor baš pojmom muzički urednik. Danas kada mnogo toga postaje sve nejasnije, što je muzički urednik i tko to može biti?

Na pitanje tko to može biti, koje obrazovanje i koje sposobnosti mora imati osoba za taj posao, taj široki pojam teško je ograničiti. Danas se muzičkim urednikom smatra prevelik broj ljudi s mikrofonom u ruci.

Koja znanja i koje sposobnosti treba imati osoba za taj posao?

Ponajprije treba imati ljubav za glazbu u njezinu najširem rasponu. Mislim da tu mogućnost čovjeku pruža slušanje radija danomice. Prigodom čestih posjeta svojim nezaboravnima djedu i baki često bih znao pohrliti u njihovu spavaonicu uključiti radio.

Godinama sam se i na osnovi vlastitog iskustva opirao zahtjevu da je za posao muzičkog urednika potrebno imati diplomu Muzičke akademije, makar i sviračku, da ste na primjer diplomirani kornist. Najpoznatiji zagrebački muzički urednici baš su (bili) ljudi velika znanja, ali ne i s muzičkom diplomom? Polazim od vas kao od pravog primjera.

Uz dozu sarkazma, neobično mi je drago što mogu prvi put izraziti zadovoljstvo svojim neposjedovanjem muzičkih diploma.

Mi koji vas poznajemo znali smo neslužbeno reći da ste živa enciklopedija. Kad nešto ne bismo znali i ne bismo mogli naći odgovor, pitali bismo vas. Vi ste rekli ono što ste znali, najčešće točno, ali uvijek s ogradom, mislim da je tako i tako, nasuprot „znalcima“, koji su skloni tvrditi pogrešno i nametati to kao apsolutnu istinu.

Premda se smatram skromnim – kao takva me spominje Latica Ivanišević – priznajem da mi pojam muzičke enciklopedije ponešto laska. Muzika je preširok pojam da bi jedan čovjek podjednako savršeno zastupao sva područja.

Uz veliko znanje i dobru memoriju, unatoč godinama, imate i poseban dar zapažanja i pamćenja pojedinosti koje se čine nebitne, a itekako su važne.

Posrećilo se da mi je već u djetinjstvu dopala u ruke *Zlatna knjiga muzike*, u kojoj sam otkrio mnoge pojedinosti i čak ih i danas pamtim. Filatelija mi je zarana otkrila zemljopisne pojmove, a za povijesne činjenice poslužio je Larousse, izdanje iz 1934.

Način na koji pamтите činjenice vjerojatno vam pomaže i kod memoriranja anegdota, premda za njih ipak treba imati pisani trag?

Profesor Žmegač potvrdio je jednom moju neuobičajenu, „monstruoznu“ memoriju koja, priznajem, pomalo iščezava i blijedi. Danas me već i citiraju u vezi s glazbenim anegdota.

U svom ste uredničkom radu susretali velik broj važnih i znanih umjetnika. Jeste li zanimljivosti iz tih susreta zapisivali ili ste ih se jednostavno sjetili kao uspomene na određenu osobu?

Susrete s pojedincima nisam zapisivao, a u uredničkom radu mnogo mi je pomoglo druženje s Marijanom Radev i Antoniom Janigrom kao i mojim poočimom Fritzom Lunzerom.

Nakon umirovljenja odlučili ste svoje uspomene, zapisane i objavljene u knjigama, ponuditi javnosti i tako pridonijeli obogaćivanju tzv. obične male povijesti.

Možda sam indiskretan što nisam svoja sjećanja zadržao za sebe, no neka bude. *Scripta manent*.

U neposrednim telefonskim kontaktima za vrijeme pripremanja ovog razgovora, zapazio sam da ste gotovo uvijek slušali radio, pretpostavljam III. program. Mnogo slušate radio?

Nije nikakvo čudo što sam prihvatio slušanje radija, naročito III. programa, pa se mogu i pohvaliti da sam bio njegov prvi glazbeni urednik 1964.

Pratite ponajviše Treći?

Da, meni najbolje odgovara.

Što držite o tom radijskom programu, kakav je danas?

Svakako je manje kvalitetan i manje glazbeno sveobuhvatan nego što je bio jučer. Preostaje mi da se zadovoljim činjenicom da će se taj program ubrzo popraviti.

Dosta pasioniranih i stalnih slušatelja radija žale se da je radio u novije vrijeme zapostavljen u odnosu na televiziju. Slažete li se?

Slažem se, imaju potpuno pravo.

UNESCO je preklani ustanovio Svjetski dan radija, 13. veljače. A te godine Hrvatska se polako počela odricati radija, barem onoga koji je sastavnica HRT-a?

Za mene je dan radija i dalje 15. svibnja, dan kada će se 2016. slaviti njegova devedesetogodišnjica.

Iako ste dugogodišnji radijski, trećeprogramski stvaralac, dobar dio vremena, posebno u svojoj starijoj dobi, proveli ste na II. programu u emisiji *Klasikom po drugom!*

Klasikom po drugom ko iz topa je ispalio pokojni dragi Duško Radić kao radni naslov, a ja sam u tim emisijama nastupao nedjeljom noću, od 1997. do 2004.

Bila je to prilika da se na II. programu, koji je uglavnom zabavan, čuje i ozbiljna, klasična glazba?

Pravo je čudo da je u to doba bilo slušalaca, od kojih su se neki i osobno javljali iz raznih krajeva Hrvatske.

Vaš rad na II. programu u tom, zabavnijem, dijelu povezivao je i s anegdotama i „lakšim“ štivom o ozbiljnim umjetnicima klasične glazbe?

Jednu sam rubriku, Note i anegdote, „posudio“ iz knjige grčkog muzikologa Tassa Janopoula. Time sam izbjegao plagijati.

Malo je onih koji znaju da ste bili i prvi urednik poslije i emisije rock-glazbe *Po vašem izboru!*

Emisiju *Po vašem izboru* inicirao je tadašnji urednik EPP-programa Slavko Goldstein 1957. Ja sam samo programski razradio termin.

Jeste li u radijskom glazbenouredničkom poslu bili skloniji opernoj ili simfonijskoj glazbi?

Svakako sam skloniji opernoj glazbi. Uvrstio sam poznate i manje znane operete koje su u podnevnim terminima bile rado slušane. Uostalom, Bosiljka Perić Kempf proglasila me stručnjakom za operetu.

Jeste li skloniji tradicionalnoj klasičnoj glazbi i kakav je vaš odnos prema novoj, suvremenoj glazbi?

Već po svojim godinama mogu me smatrati tradicionalistom, ali sklon sam i vrijednoj suvremenoj glazbi, pogotovo domaćih izvorišta, ali skladbe nekih pojedinaca (pa i pojedinaka) odveć su mi odbojne da bih ih slušao.

Je li danas moguće biti svestrano aktivan glazbeni urednik i nije li specijalizacija dovela do sve manje znalaca kakav ste vi bili?

Nažalost ne. Trenutne zdravstvene okolnosti sprečavaju me u tome, no moram priznati da sam od prvoga Muzičkog biennala radosno prihvaćao nove muzičke težnje. To bi, dakako, izazivalo, iz današnje perspektive, temeljitu analizu.

Gledate li televiziju?

Nažalost, ne gledam, a nije ni glazba dovoljno zastupljena.

Porazgovarali smo ipak samo o vašem radu s glazbom, dok nismo uspjeli nimalo popričati o vašim knjigama, u kojima ste evocirali i sjećanja na druge dijelove svoga života.

Nisam uvjeren da sam mnogo čitan, ali, koliko god mi je drago da sam uspio oblikovati svoja gledišta, svojih 1000 muzičkih anegdota smatram novošću u tom žanru. Možda će netko od mladih to i potvrditi.

Miljenko Jelača

(Razgovor Miljenka Jelače s Brankom Polićem objavljen je u *Vijencu* broj 536 od 18. rujna 2014.)

U salonu na Gvozdu 15

Zašto smo voljeli Branka

Slavko Goldstein:

Branko u Petrovoj gori

Od jeseni 1941. do jeseni 1942. Kraljevica je bila malo pribežište za 200 ili nešto više Židova koji su pobjegli iz svojih kuća u Zagrebu, Osijeku, Bjelovaru ili Sisku da ne bi bili otpremljeni u Jasenovac ili Auschwitz. Iako je nominalno Kraljevica bila u sklopu takozvane Nezavisne Države Hrvatske, ustaše u njoj nisu imale vlast, jer je pripadala Zoni B, koju je Italija držala pod svojom okupacijom. Split, Šibenik, veliki dio dalmatinske obale i većina otoka bili su pripojeni državi Italiji, a preostali otoci i dio obale s Hrvatskim primorjem postali su Zona B pod talijanskom vojnom i policijskom vlašću. I Italija je imala svoje rasne zakone i protužidovske mjere, znatno blaže od njemačkih i ustaških. Talijani nisu imali logore smrti za Židove niti su ih izručivali u njemačke ruke. To je vrijedilo i za zonu B: Židovi iz sjeverne Hrvatske koji su nekako uspijevali pribaviti putne papire, preko veza ili podmićivanjem, mogli su se smiriti u privremenoj sigurnosti Zone B; kažem «privremenoj sigurnosti», jer u tom ratu nije se moglo znati što nosi dan, a što noć. Ipak, oko 3.500 Židova iz Hrvatske i Bosne kroz Zonu B spasilo je svoje živote.

Kad sam posljednjih dana 1941. nekako uspio stići do moje mame u Kraljevici, Branko je sa svojih šest mjeseci prije mene bio skoro starosjedilac. Upoznali smo se u šetnjama na Oštrome i na Fari, gdje su se izbjeglički Židovi često sastajali, iako su mnogi i s domaćim ljudima uspostavili dobre, ponekad srdačne, pa i prijateljske odnose. Branko je bio četiri godine stariji od mene, zadivio me svestranim znanjem koje je tiho, kao prirodno, nosio u sebi bez imalo one nametljivosti, da ne kažem bahatosti, s kojom stariji dečki često paradiraju pred mladima. Imponiralo mi je bilo družiti se s Brankom. I danas, kad ponovno prelistavam njegove knjige, fascinira me njegova fenomenalna memorija, u kojoj je nepogrešivo sačuvao obilje imena i detalja iz našeg pribježišta u Kraljevici, a ja ni pola od toga.

Među svojim vršnjacima Branko se možda najradije družio s Pavlom Mahlerom, s kojim je dijelio zaljubljenost u ozbiljnu glazbu. U svibnju 1942. Mahler je u grupi nas sedmero iz Kraljevice krenuo u partizane, a Branko mu u knjizi «Vjetrenjasta klepsidra» zamjera što o svojoj namjeri nije obavijestio i njega, jer je i Branko imao takvih planova i rado bi bio pošao s nama «u šumu». Danas mislim da je možda jako dobro što Pavle Mahler o namjerama da ode u partizane nije obavijestio svog prijatelja Branka Polića. Branko možda nikad ne bi napisao svoju knjigu «Imao sam sreće», jer Mahler je poginuo tri mjeseca nakon dolaska u partizane, kao borac Udarnog bataljona Prvog primorsko-goranskog partizanskog odreda, u napadu na Modruš.

Nakon kalvarije kroz logore u Kraljevici i na Rabu, pa onda lutanje kroz partizansko područje od Jablanca do Topuskog i Gline, s raznim dužnostima u kulturno-prosvjetnom radu s omladinom, Branko je u proljeće 1944. dospio u Centralnu bolnicu Glavnog štaba NOV Hrvatske u Petrovoj gori, na Kordunu. Posjećujući nekoliko puta mamu i brata, koji su također bili na dužnostima u toj bolnici, tu sam nakon dvije godine opet susreo Branka. Usudujem se reći da ga nikad nisam vidio tako neumorno zaposlenog i zadovoljnog. U knjizi «Imao sa sreće» o svom dolasku u Centralnu bolnicu napisao je: «Danas, kad bacim pogled unazad šezdeset, pa i nešto više godina, čini mi se da mi se tek tada otvorio neki novi svijet... Odjednom se oko mene sjatiše sama prijazna lica... (i) otprve sam vidio da sam svima dobro došao. Tom zblizavanju u prvom je času sigurno doprinijela - harmonika. Stao sam svirati... i sve je dobro krenulo. Imao sam dojam da smo se, zahvaljujući glazbi, svi zajedno vinuli u neke više sfere. A ja sam stekao dojam da je većini ranjenika nekako laknulo kad su čuli svirku.»

Slava se Brankova počela širiti po svim područnim bolnicama na Kordunu, odasvud je bio tražen i morao je ići na gostovanje. S njim je često polazila i kulturno-umjetnička ekipa Centralne bolnice, s recitacijama, pjevanjem i dramskim skečevima, ali Branko je svuda bio glavna zvijezda. Tražio ga je i Glavni štab Hrvatske za priredbe u Topuskom, a Branku je bilo najmilije vraćati se u Petrovu goru. Ne samo sviranjem, nego i kultiviranim i prisnim ophođenjem bio je podjednako obljubljen kod ranjenika i kod osoblja. Nitko ga nije pitao da li je Hrvat, Srbin ili Židov. «Mislim da je ono drugarstvo iz Petrove gore, što se u kasnijim desetljećima spominjalo poput legende, moglo biti do te mjere učvršćeno baš zbog toga što se o nacionalnim razlikama nije vodilo računa» - napisao je Branko godine 2006. Među prijateljstvima iz ratnih i predratnih vremena koja je Branko njegovao dugo

Branko kao partizan

poslije rata, najviše ih je bilo iz Petrove gore. Za upravnika Centralne bolnice, slavnog partizanskog kirurga dr. Franza Kleinhappela, jedinog Nijemca koji je postao partizanski general, Branko je napisao da je «u Centralnoj bolnici upravo zahvaljujući njegovoj ličnosti došao do izražaja onaj osjećaj iskonskog zajedništva u najdoslovnijem smislu te riječi» i da ne pretjeruje u tvrdnji da je doktora Franza «zavolio gotovo poput svog vlastitog oca.»

S Brankom sam se često viđao poslije rata, ponekad i surađivao. Istovremeno smo radili na Radio Zagrebu, zajednički planirali i ostvarivali razne projekte u Židovskoj općini Zagreb, posjećivali se na radnim mjestima i kod kuće. Kad bi razgovor skrenuo u prošlost, nikad nismo propustili nostalgичno sjećanje na Petrovu goru.

Renée Weisz Maleček:

Mladenačko prijateljstvo do u stare dane

Branka Polića sam upoznala davno u svojim studentskim danima kod mojih rođakinja Vere i Lee Zentner (kasnije Lustig). Bilo je to ugodno i zanimljivo društvo uglavnom židovskih studenata. Jedini je Branko Polić bio već zaposlen i najstariji među nama, te za tadašnje prilike svjetski čovjek, čovjek koji je putovao, boravio i studirao u inozemstvu. Bio je vrlo ugodan u društvu, jer nas je često zabavljao svojim interesantnim pričama o nekom događaju ili o nekoj osobi. Iako je već tada bio cijenjen zbog svojih prosudbi, stavova i znanja, bio je nenametljiv i nikad se nije pravio važnim. Zajedno smo skromno proslavljali rođendane, nekad smo nedeljom išli na izlete a Novu godinu 1958. dočekali smo kod njega.

S vremenom se društvo mijenjalo, neki su završili studij, dobili posao izvan Zagreba, osnivali obitelj, imali djecu i stvarali karijere. Mnogo rjeđe smo se sastajali, ali moj suprug i ja pratili smo Brankov rad i uspon njegove karijere i slušali smo njegove intervjuje sa značajnim osobama i izvrsno koncipirane muzičke emisije. Nazivali smo Branka i čestitali mu na njegovim uspjesima. Uz svoj rad pomagao je mnogim mladim ljudima da se snađu u životu i poslu. Susretala sam ga u Židovskoj općini na sjednicama Vijeća, čiji smo bili članovi i na raznim kulturnim događanjima, a vrijeme i godine brzo su prolazili.

U našim starijim godinama opet smo postali bliskiji jer smo se češće nalazili zajedno na sjednicama Kulturnog društva Miroslav Šalom Freiburger, na raznim predavanjima, u odboru za Židovski leksikon, kao i na koncertima u Lisinskom. S mojim suprugom razgovarao je o glazbi i zajedničkim prijateljima i poznanicima iz svijeta glazbe. Naprosto se osjećalo da smo bliski, i da se ono mladenačko prijateljstvo nastavlja sve do u stare dane, kad smo svi već imali dugo i bogato životno iskustvo, iako u raznim područjima i u raznim uvjetima. Fascinirala nas je njegova književna djelatnost zadnjih 10 godina, i ponosimo se što nam je poklonio svoje autobiografske knjige s posvetom. Osim literarne vrijednosti i talenta divili smo se njegovom fenomenalnom pamćenju i širokoj erudiciji.

Branka smo posjetili kod kuće i čestitali mu jubilarni 90- rođendan. Bilo mu je jako drago što su ga mnogi prijatelji i ljudi koji su ga cijenili tom prilikom posjetili ili nazvali, a dao je i značajan intervju za Hrvatski radio. Fizički je bio slabo pokretan, no psihički i dalje briljantan. Nakon toga zdravlje mu se pogoršavalo. Unatoč tome i dalje je uspješno uređivao „Novi Omanut“ i telefonski komunicirao sa starim prijateljima. Bilo je dirljivo kad se raspitivao kako smo i što radimo. Više nije mogao izlaziti iz kuće. Bili smo upućeni u njegovo zdravstveno stanje iz razgovora sa Sinišom Juricom, koji je godinama, a pogotovo u zadnje vrijeme požrtvovno brinuo i njegovao Branka kod kuće. No nakon zadnjeg pada smješten je u Dom zaklade Lavoslava Schwarza, gdje smo ga povremeno posjećivali ili razgovarali telefonski. Pokušavali smo ga ohrabriti, no kao liječnici znali smo da nažalost njegov biološki sat ide kraju. Do kraja je bio bistrog uma, samozatajan i svjestan svoga stanja, a veselio se svakom posjetu starih prijatelja.

Branka sam voljela i cijenila zbog njegovog znanja, zbog zasluga za prikaz jednog vremena naše teške povijesti, zbog zasluga za židovstvo, ali ponajviše zbog njegove dobrote, poštenja i iskrenog prijateljstva. Osjećamo veliki gubitak i prazninu nakon njegove smrti. Nama će ostati nezamjenjiv i nezaboravan.

Prof. Duško Plavljanić:

Nisam imao snage reći mu „zbogom“

Branka Polića sam upoznao 1949. godine, tek što sam upisao studij na zagrebačkom Filozofskom fakultetu, slučajno, u auli fakulteta gdje su se svakodnevno oko podneva studenti običavali okupljati. Branko se tada već bio vratio iz Pariza s diplomom francuskog jezika i pripremao se za diplomski na zagrebačkoj katedri za engleski jezik i književnost. Kao stariji i iskusniji student stajao je okružen većom grupom studenata bruća koji su ga ispitivali, a on

Ratna generacija kroči u budućnost, Krško 1956. Od lijeva na desno: Jaroslav Maleček, Renée Weisz, Lici Lustig, Lea Zentner-Lustig, Branko Polić i Vera Fischer. Snimio Fredi Lustig.

Dr. Eva Sedak:**Postojani šef iz pozadine**

Najbolja stvar koja se tada, na samom početku šezdesetih godina prošlog stoljeća, mogla dogoditi suviše mladog, suviše nadobudnog i nedovoljno samokritičnoj osobi uvučenoj u žrvanj velikog (državnog) medijskog sustava, bila je da joj prvi i neposredni šef bude Branko Polić. Čovjek kojega nije resila niti jedna izvanjska „šefovska“ vrlina a koji je ipak „šefovao“ gotovo neprimjetno, iz pozadine i postojano. Za mladu osobu suviše nadobudnu i nedovoljno samokritičnu to je prije svega značilo odsutnost autoriteta protiv kojega bi se rado pobunila, a prisutnost itekako dobrodošle zaštite i vodstva što ih je jedva primjećivala.

Nakon nešto više od godinu dana rada u Kulturnoj redakciji Radio Zagreba, prijelaz u Redakciju ozbiljne muzike, a vrlo brzo potom u muzički dio novoosnovanog Trećeg programa za mene je značilo poželjno približavanje struci i početak bliske suradnje s Brankom. Naši su glazbeni prioriteti u tom času bili prilično različiti. Bila sam u to vrijeme prvenstveno zaokupljena pojavama što ih je u našu sredinu svom snagom (pa i više od toga) unosio Muzički biennale Zagreb. Branko ih je promatrao sa strane, oboružan svojim poznatim dobroćudnim smješkom i usputnim pitanjem „kaj veliš na to?“. Vidjevši da se, vjerojatno, ne bi složio s mojim odgovorom, nije dalje inzistirao. Vrlo me je mudro pustio da radim kako mi se činilo da treba, ali nije mogao odoljeti a da iz svoje nepresušne riznice podataka o svemu i svačemu, tu i tamo ne ubaci ovu ili onu pojedinost o ovom ili onom sudioniku tih zahuktalih događaja i to ni pošto samo „sa domačeg tla“. Bile su to vrlo korisne pojedinosti koje su vremenom pridonijele da i razina moje „zahuktalosti“ za potrebe medija u kojemu smo radili poprimi prihvatljiviji oblik. U daljnjim desetljećima naše suradnje sve sam više naučila cijeniti Brankovu nepresušnu riznicu specifičnih znanja i njegovo tiho podupiranje zanimanja za prave teme. Prioriteti su nam se približili: zapostavljena poglavlja (nacionalne) glazbene povijesti, zanemarena baština, zaboravljeni ljudi, zametnuta dokumentacija, zameteni predjeli prošlosti bez kojih krajolik naše glazbene kulture i njenih građanskih vrijednosti nije mogao biti potpun. U tim je stvarima Branko bio majstor; čuvar kolektivne memorije u najboljem smislu te riječi. Potaknuo me je na traganje za Aronom Markom Rothmüllerom i Robertom Herzlom, ali i na to da se dublje zagledam u neke poznate sudbine, prije svega Bersinu, o kojoj je i sâm, serijom svjedočanstava njegovih učenika objavljenih u povodu 100-te obljetnice skladateljeva rođenja, ostavio bogatu i vrijednu dokumentaciju.

Uz Branka kolegu bio je Branko prijatelj. Energičan i pouzdan u velikim stvarima, kada se, primjerice, svesrdno zalagao za profesionalni i institucionalni status tada još mladog muzikologa Franca Bilića. Brižan i srdačan u malima: bilo da se radilo o raskošnom pregrštu bijelih i ružičastih bo-

Branko Polić, dr. Teodor Grüner i dr. August Kovačec na tribini KD Miroslav Šalom Freiberg

žura – za njega i mene su to bile *Pfingstrosen* – iz njegova prelijepog vrta s kojima bi početkom ljeta znao osvanuti na vratima redakcije, ili o nekoliko ubrusa iz najfinijeg damasta i s diskretnim monogramom „E.S.“ koje je nakon majčine smrti pronašao u jednoj od ladica jedne od njezinih komoda: „Evo, to sam ti donio, ne znam tko je ta E.S., ali tebi bu možda dobro došlo ...“

Jesu, Branko, dobro su mi došli i čuvam ih kao i sve ostale drage uspomene na Tebe.

Prof. dr. August Kovačec:**Tolerancija za Branka Polića nije bila nejasna riječ**

Mnogo godina prije nego što sam imao čast osobno upoznati gospodina Branka Polića, dobro mi je bilo poznato njegovo ime kao novinara i radijskoga glazbenoga urednika koji se isticao svojom izvanredno širokom kulturom, posebice glazbenom i književnom, te istančanim glazbenim ukusom. I za one koji ga nisu poznavali uživo, Branko Polić bio je jedna od poznatijih osoba javnoga i kulturnoga života. Moje zanimanje za židovska pitanja, posebice za jezike kojima su se tijekom povijesti služili Židovi, te bavljenje španjolskim jezikom Sefarda u Dubrovniku i u Sarajevu, već su me sedamdesetih godina prošloga stoljeća uputila na Židovsku općinu u Palmotićevoj čiji su mi tadašnji voditelji pomogli pri uspostavljanju kontakata s posljednjim aktivnim govornicima židovskošpanjolskoga u Sarajevu; neki od tih govornika poslije će mi dati dragocjene informacije o španjolskom jeziku sarajevskih Sefarda.

Kada se potkraj 1980-ih i osobito početkom 1990-ih Židovska općina počela „otvarati“ ne samo prema svima koji su podrijetlom imali veze sa židovstvom nego i prema nežidovima koji su se zanimali za židovstvo i židovske teme, moji su posjeti Općini u Palmotićevoj postali sve češći. U osmišljavanju novoga usmjerenja u djelatnosti Židovske općine, u čemu su se osobito isticali gg. S. Goldstein, M. Mirković, A. Pal, B. Polić, gđa V. Kovač i dr., najprije se javila zamisao o osnutku Društva židovsko-hrvatskoga prijateljstva, a nakon širokih rasprava na različitim razinama (budući da do tada u Hrvatskoj nije bilo sličnoga društva) osnovano je židovsko Kulturno društvo *Miroslav Šalom Freiberg*, ali s otvorenim pristupom za širok krug zainteresiranih. Naravno, kako je riječ bila o posve novoj organizaciji, ni prethodnih iskustava nije bilo pa je djelatnost društva trebalo osmišljavati od početka i u svim segmentima.

U osnutak društva nije se srljalo, pomno su se vagala različita rješenja, a u razgovorima se svojim dubokim poznavanjem židovske tradicije u Zagrebu i u Hrvatskoj, svojim raznovrsnim znanjima i širokom kulturom, i to ne samo glazbenom i književnom, ubrzo kao autoritet nametnuo gospodin Branko Polić. Osnutak židovskoga kulturnoga društva bio mu je pri srcu pa je gotovo o svakoj pojedinosti njegova zamišljenog djelovanja pomno raspravljao sa znalcima židovske tematike poput slikara Alfreda Pala, književnika Mirka Mirkovića, novinarku Vlaste Kovač i drugih. Razgovaralo se kako u prostorima Židovske općine u Palmotićevoj tako i na različitim mjestima u gradu. Branko Polić inzistirao je na tome da židovsko kulturno društvo, upravo zato što su Židovi dali golem prinos gospodarstvu, znanosti i kulturi Zagreba i Hrvatske, mora biti otvoreno

ne samo Židovima nego i svima koji se zanimaju za bilo koje područje židovske tematike. Iako sam se bavio samo jednom sastavnicom židovske problematike (židovskošpanjolski jezik Sefarda u Dubrovniku i Sarajevu), zbog moje ranije suradnje sa Židovskom općinom (zapravo zbog pomoći koju mi je zagrebačka Općina pružila) i ja sam vrlo rano bio uključen u te razgovore pa sam od samoga početka imao čast biti članom Društva i sudjelovati u njegovu radu. Zbog velike uloge u osmišljavanju organizacije i rada Društva Branko Polić godinama je Kulturno društvo *Miroslav Šalom Freiberg* vodio kao njegov predsjednik.

Branko Polić izvrsno je, i to „iz prve ruke“, poznavao život i djelatnost židovske zajednice u Zagrebu u međuratnom razdoblju, bio je svjestan njezina intelektualnog i građanskog potencijala, pa je dobro poznavao i važnost židovskih glasila u prijeratnom Zagrebu. Gotovo sam siguran da je bila zamisao Branka Polića da se, u okviru Društva, pokrene izdavanje glasila, a po njemu je najbolji primjer židovskoga kulturnog lista u međuratnom Zagrebu bio *Omanut*. Pod vodstvom Branka Polića osmišljena je fizionomija *Novoga Omanuta*, a budući da je praktički do kraja života bio njegov urednik, pod njegovim je vodstvom ta fizionomija stalno u pojedinostima dograđivana,

I kao predsjednik Društva, i kao urednik *Novoga Omanuta*, i kao sudionik u razgovorima Branko Polić bio je uvijek staložen i razborit i vodio se prije svega činjenicama i argumentima. Ne samo što je sam otvoreno iznosio ono što je mislio o pojedinim pitanjima, nego je i od suradnika očekivao da u razgovorima otvoreno iznose svoje stajališta. No u razgovorima je nerijetko isticao da se u raspravama možemo ne samo ne složiti nego i posvađati, ali kada se jednom o nečem dogovorimo – ako već hoćemo biti vjerni tradiciji židovskih zajednica – onda se dogovora moramo držati. A Branko Polić se doista dogovora uvijek držao. Ostat će nam u uspomeni kao čovjek goleme kulture i širokih znanja, kao čovjek koji je o pitanjima imao svoje jasno mišljenje, ali je uvijek bio spreman pažljivo saslušati obrazložena mišljenja drugih. Tolerancija za Branka Polića nije bila riječ bez jasnog sadržaja.

Dr. Teodor Grüner:**Razgovorom mi smo jedan drugom pomogli u starosti**

Branka Polića sam upoznao prije nekih 60 godina kod čuvenog odvjetnika Roberta Farkaša – bilo je to negdje početkom 1950-tih - a koliko se sjećam, Brankovi roditelji bili su s Farkašovima prijatelji. U međuvremenu povremeno bismo se susretali ali se nismo posebno družili. No, kad je Branko Polić preuzeo *Novi Omanut* javio mi se i pitao da li bih želio surađivati u tom časopisu. Bio sam tada već u mirovini i bavio sam se judaistikom, posebno poviješću židovstva, a počeo sam i pisati, pa sam poziv rado prihvatio. Postepeno smo se zbližili i sprijateljili. Bilo je to ponajprije intelektualno prijateljstvo. Godinama smo se sastajali jedanput tjedno u nekom od lokala na Britanskom trgu koji je i meni i njemu relativno blizu kuće i obično bi razgovarali o knjigama. Branko je mnogo čitao i kad bi pročitao neku knjigu često me je znao zamoliti da je i ja pročitam i napišem o njoj prikaz, što sam rado činio, pa sam tako nekih desetak, petnaestak knjiga i prikazao za *Novi Omanut*. Razgovarali smo i o raznim židovskim temama, o filozofiji,

**Branko Polić
1000 glazbenih
anegdota**

DURIEUX

ga je kao muzičkog urednika svjestan mnogih Brankovih kvaliteta, njegove goleme glazbene i sveukupne erudicije, svojstva kojima je potom desetljećima doprinio obilježavanju i obogaćivanju 3. programa. Nakon prerane smrti Hrvoja Lisinskog moja je suradnja prestala, stoga mi se prilika da bolje upoznam, sprijateljim se i ponekad suradjujem s Brankom pružila tek godinama kasnije. Posljednjih dvadesetak godina ponekad bih ga posjećivala na njegovom čarobnom brijegu, na Gvozdu, gdje je u obiteljskoj vili proživio cijeli život, isključivši naravno ratne godine progona, logora i antifašističke borbe, a potom poslijeratnih studija.

Usprkos svim zdravstvenim nedaćama i sve slabijem vidu, razlozi koji bi mnogima poslužili kao opravdanje da se povuku, istinski intelektualno živ Branko, usprkos poodmakloj dobi, ostao je po mnogo čemu dječjački mlad i nevjerojatno radin o čemu svjedoče njegove četiri knjige memoara, donedavni intervjui na 3. programu, aktivnost oko Kulturnog društva M.Š. Freiburger, sve skupa zadivljujuće čak da se i ne spomene uređivanje *Novog Omanuta*, bez sumnje najvećeg doprinosa poznavanju židovske kulture u nas.

Kad bi sjedili uz čaj u njegovom secesijskom salonu, više nalik obiteljskom muzeju, Branko je rado i nimalo pretenciozno kazivao o obitelji čiji je bio posljednji izdanak. Zatražio je od mog supruga da mu istraži porijeklo obitelji što je i bio povod mnogim pričama o njima, ali i o drugim ljudima koje je poznao ili surađivao i susretao u svojoj dugogodišnjoj karijeri muzikologa. Razgovori s Brankom bili su stimulativni i zanimljivi. O svom emotivnom životu nije nikad pričao. No, osim povijesti glazbe poznao je dobro književnost i povijest, te je s njim bilo uvijek zanimljivo razgovarati. U zadnje vrijeme mi je iz daljine komuniciranje s Brankom bilo malo kompliciranije, uglavnom jer se nije služio novom i danas prevladavajućom tehnologijom. Uređivao je *Novi Omanut* pisući na pisačkoj masini i uz pomoć odanih suradnika. Na suradnike nije vršio pritisak vremenskog roka ostavljajući na volju da li i kada predati neki tekst. A kad bi nedostajalo materijala za novi broj sam bi pronalazio zanimljivosti u međunarodnim publikacijama i prevodio s nekoliko jezika koje je dobro poznao.

Saša Vagner:

Lektoričin pozdrav

Tek što sam tužnu vijest saznala iz novina, sutradan, nazvala me Vlasta Kovač i zamolila da napišem nekoliko rečenica o Branku iz perspektive moje suradnje s njim, suradnje koja se protegnula na 21 godinu.

Kad smo počeli raditi zajedno, uobičajeno su tekstovi na lekturu stizali u strojopisu na papiru, potom su opet odlazili uredniku, koji je odobravao lektorske zahvate, rješavao moje upitnike. U međuvremenu tehnika posla uvelike se promijenila, no ne i za Branka. Do posljednjega dana od njega su dolazili tekstovi nastali u njegovoj osobnoj prevodilačkoj radionici na finom papiru zvanom pelir, a isticanje, kurziv, bilo je naznačeno crvenom bojom s trake pisane mašine. Tekstovi drugih *Omanutovih* autora bili bi često na više puta presavijenim papirima, pristigli iz Beča, Novoga Sada, Skopja, Beograda.

Podizala sam ih na porti Židovske općine u Palmotićevoj, a bili su najčešće u nekoj velikoj omotnici s Brankovim imenom i adresom, dakle, rekli bismo, recikliranoj. Iskoristili bismo je za nekoliko brojeva, veoma racionalno i ekološki osviješteno. Dakle, tehnički postupak mog urednika bio je možda staromodan, no zato su tekstovi uvijek bili svježiji, pratio se svjetski tisak, uvijek se u obzir uzimala velika, kozmopolitiska slika, Branko je bio daleko od svakoga kampanilizma ili malograđanštine.

I da, uvijek bi me nazvao da mi najavi posao kako bih mogla isplanirati svoje vrijeme, često me pitao što mislim o tekstovima u cjelini ili o nekom pojedinačno. Više puta odgovorila sam mu da bih te tekstove rado čitala i neprofesionalno, i to je bila živa istina. Imao je osjećaj za izvrsnost, zanimljivost, aktualnost.

Za kraj, volio je razgovarati s mojom mamom, kojoj je njegov telefonski poziv uvijek bio veliko veselje. (Branko je naime zvao *kućne* brojeve, nije volio mobilni.) Pročitala je sve njegove autobiografske knjige, koje nam je darovao kad sam mu rekla da tematika staroga Zagreba zanima moju majku. S Brankovom smrću i za nju je opet otišao još jedan dio njezine prošlosti, još jedan od danas tako malobrojnih suvremenika njezinih mladih dana.

Dr. Darko Fischer:

U ratno vrijeme slušali su ga na osječkoj radio Baranji

Ne znam kada sam prvi puta vidio Branka Polića i kada sam se s njim, ako sam se uopće, formalno upoznao. Znam, međutim, kada i kako sam ga dobro upoznao. To je bilo kroz čitanje njegovih autobiografskih knjiga, *Vjetrenjasta klepsidra*, *Imao sam sreće i Pariz u srcu studenta*. Usput, priznajem, do tada nisam znao što je klepsidra tj. pješčani sat, niti sada znam zašto je Branko, sklon produhovljenom izboru riječi u svojim tekstovima, dao ovakav naslov svojoj prvoj knjizi. Svatko, tko je te knjige čitao, saznao je kakav je Branko bio u mladosti i kako je iz tog mladića, uvijek zanesenog kazalištem, glazbom i literaturom, postao osoba izuzetno dobrog poznavanja glazbe ali i ostalih umjetničkih grana. Pri tome mu je pomagala njegova izvrsna memorija, za koju je akademik Viktor Žmegač jednom rekao da je „monstruozna“. Stvarno, kada se čitaju Brankove autobiografske knjige, čitalac ne može shvatiti, kako je Branko kroz decenije sačuvao sjećanja na niz sitnica, čak ako ih nije samo pamtio već i pravio bilješke.

U međuvremenu sam s Brankom Polićem pomalo surađivao i posjećivao ga u njegovoj u kući na Krležinom Gvozdu broj 15. Najčešće sam ga zaticao u polumraku radne sobe, uz stolnu svjetiljku, pisaću mašinu i hrpu članaka, časopisa i knjiga. Uredniku *Novog Omanuta*, prevodiocu mnogih članaka i piscu nekoliko knjiga takav ambijent pod stare dane je najbolje odgovarao.

Nešto intenzivniju suradnju s Brankom Polićem uspostavio sam sredinom 90-ih godina, kada se Branko spremno odazvao mom pozivu da dolazi u Osijek i uređuje niz glazbenih emisija na lokalnoj radio stanici Radio Baranja. Bilo je to još vrijeme rata, vrijeme kada je dio Hrvatske, zajedno s Baranjom bio okupiran, a izbjegli Baranjski su imali želju da svojim slušateljima daju i kulturne sadržaje, pa su tako željeli napraviti programe upoznavanja sa židovskom kulturnom baštinom. Branko je dolazio u Osijek sa izborom svojih ploča, reproducirao glazbu i govorio na radiju o skladateljima Židovima. Na žalost, ne sjećam se više točne o komu sve je bilo riječi,

Supetar na Braču, Ana Lebl, Malcolm Hardy, Darko Fischer i Branko Polić na Bejahadu

sjećam se da je nekoliko emisija bilo posvećeno „Bečkom krugu“ glazbenika. Branko je s lakoćom stvarao te vrlo kvalitetne emisije. Svojom nesebičnom svestranošću pomagao je širenju saznanja o bogatom židovskom doprinosu svjetskoj kulturi i umjetnosti.

Bjanka i Drago Auslender: Bili smo stari prijatelji

Otišao je zauvijek naš bliski prijatelj Branko.

Iako je bio teško bolestan, nismo slutili da će naš zadnji susret biti 30. listopada 2014. u bolničkoj sobi staračkog doma „Lavoslav Schwarz“. Kad smo ulazili u njegovu sobu diskretno nam se nasmiješio, dok su sobu ispunjavali nježni zvuci glazbe. Vidno je omršavio, teško je disao i kašljući je rekao: „Kako je lijepo vidjeti vas ovdje stari prijatelji.“

Da, stari smo prijatelji, i po godinama i po druženju. Branko je bio vrlo druželjubiv, ljubazan, iznimno obrazovan uz zapanjujuću memoriju. Naše poznanstvo datira od davne 1956. godine kada je povodom dočeka Nove godine pozvao poveće društvo u svoju kuću na Gvozdu, pa tako i nas. Od tada, pa sve do njegovog kraja ostali smo u neprekidnom kontaktu, bilo da smo se nalazili u našoj Općini, u našim domovima ili na podužem telefonskom čavrljanju. Vezalo nas je mnogo toga zajedničkog u našim razmišljanjima.

Bolna je spoznaja da smo izgubili dragog prijatelja, ali iz njega ostala nam je bogata duhovna i pisana ostavština koja nas je zauvijek zbližila.

Nada Yuill:

Otpjevala sam mu par taktova...

Što je meni Branko značio? Uvijek je bilo nešto u vezi s glazbom. Naš posljednji susret, kad sam ga posjetila u bolničkom odjelu u Domu, započeo je već u hodniku: nije bilo potrebno da se raspitam u kojoj je sobi; bila je to ona iz koje je dopirala arija iz Gluckova *Orfeja i Euridike*. Treći program, dakako. Mislim da sam ga obradovala člankom iz *Vijenca* koji je tog dana izašao: bio je to intervju što ga je povodom Brankova devedesetog rođendana vodio s njim Miljenko Jelača, a tiskan je u broju 536.

Inače, ti Brankovi rođendani u travnju bili su posebni događaji. U početku sam pokušavala čestitati telefonom, ali to je bilo gotovo nemoguće, stalno zauzeto. Bilo je jednostavnije popeti se na Gvozd poslije podne: vrata su bila stalno otvorena, jer su čestitari dolazili satima. Često se isticala Brankova nevjerovatna memorija. Mene je fascinirala njegova muzička memorija, pa ću ispričati jednu malu anegdotu. Davnih godina s velikim sam interesom gledala tjeđni program BBC-a koji se zvao *Face the Music*. Nastupalo je četvoro muzičara kojima bi se odsviralo nekoliko taktova neke kompozicije, a oni bi pogađali što je to bilo. Ne znam da li su glumili da ne znaju, pa uz razne duhovite upadice „krivo“ pogađali, tako da nama, gledateljima, daju priliku da se i mi uključimo u pogađanje, no bio je to uistinu provokativan program. Mnogo godina kasnije najedamput mi je pala na pamet melodija koja je uvijek najavljujivala taj program, ali nikako da se sjetim od koga je. Kompjutor, doduše, nemam, ali tu ni on ne bi pomogao.

„Otpjevaj mi par taktova“, rekao je Branko. I smjesta mi dao odgovor: Vaughan Williams.

U Brankovu salonu se često muziciralo. Na slici: Branko, Miljenko i Dražen

Branko Polić – sam o sebi i svojim

Odrastanje

Tata i banka

Mislim da sam rano djetinjstvo proveo točno prema Grimmovoj bajci *Stoliću, prostri se!* A uz Grimmove sam bajke takoreći odrastao. Roditelji bi mi svaku želju čitali s usana. Nisam ih vjerojatno trebao ni izgovoriti. Artur, moj tata, bio je ravnatelj Diskontne banke d.d. Posve lijep položaj za mladog čovjeka i supruga, koji je takoreći čitav dan teglio u svom uredu. Otata je bio predsjednik banke, a onkl Fric drugi direktor. Sve je dakle ostajalo u famliji. Dionice također. One su predstavljale osnovu imetka. Bila je to vrlo mala banka, u usporedbi s Prvom hrvatskom, Gradskom štedionicom, pa Kreditnom, katoličkom i Bosna-bankom, a pogotovo s Wiener Bankvereinom i drugim svjetskim bankama koje su u Zagrebu imale svoje podružnice. Tata je bio navikao uredno i ažurno voditi poslove... Kraljevina Jugoslavija...poznavała je različite bankovne afere, koje su štošta razotkrivale oko poslovanja i raznih makinacija i spekulacija. Koliko je meni poznato, Diskontna banka d.d. nikad nije bila na tapetu zbog bilo kakve afere...

Ne znam zbog čega sam ovu priču počeo bankom. U prvome redu, bila je izvorom naših prihoda i temeljem spokojnog građanskog života.

Mama

Za razliku od mog tate, poslovnog čovjeka par excellence, mama je bila posve drukčija. Nije se ponašala kao druge žene bankovnih ravnatelja, koje vrijeme trate po kavama, za kartaškim stolovima ili u mondenim časankama. Mama je bila prvenstveno intelektualka. Zbog udaje nije završila Filozofski fakultet, studij francuskog jezika i psihologije. No, zato je znanje francuskog i dalje usavršavala, prenijevši ga i na svog sina koji je zarana zavolio ne samo taj jezik, nego i zemlju iz koje potječe i što ga je naposljetku i usmjerilo na njegovu kasnijem životnom putu.

Kad odrasteš, kazat' će ti se samo

Dosta sam rano došao do saznanja da živimo u zemlji koju su nazvali *Kraljevina Srba, Hrvata i Slovenaca*. I da smo Hrvati, ali po vjeri – Židovi. Dugo nisam shvaćao zbog čega je tako, zbog čega je Bog stvorio takav svijet, u kojemu ljudi nisu jedan poput drugog, pa niti to, ako su se prvi ljudi zvali Adam i Eva, kako su se zatim odjednom stvorili ljudi različitih izgleda; te slike ljudi različitih rasa bile su mi posebna zagonetka, a osobito su me se dojmili smeđi ljudi s probodenim nosnicama i crkinje s golemim naušnicama... Ostalo mi je to podjednako tajnovito, kao i to zašto čovjek ima pupak, a isto tako čemu služe one dvije male kuglice ispod cjevčice za pi-pi, dok sam na plaži zapazio da neka djeca koja su se tamo igrala u pijesku, takvih privjesaka nemaju. Za mnoge upite imali su roditelji već spreman odgovor: *kad odrasteš, kazat' će ti se samo*.

Obitelj Frelić mama Danica, djed Aleksandar, ujak Miroslav (Fric) i baka Ernestina Foto Mosinger, Zagreb 1908.

Državna muška učiteljska škola, Zagreb 1931. prvi i drugi kombinirani razred s učiteljem Nikolom Pavićem. Branko prvi slijeva u prvom redu.

Čarobna frula

Vrlo su me rano roditelji vodili u kazalište. Prva opera koju sam imao prilike vidjeti bila je Mozartova *Čarobna frula*. Upozoriše me da je to zapravo bajka i da ništa od svega što ću tamo vidjeti nije istina. Upitao sam se, ako nije istina, čemu me onda uopće vode u kazalište.

Molitva u školi

Na polazak u školu, zimi i ljeti, priviknuo sam se kao margarac na batine, što se kaže. Ne sjećam se da je učitelj Pavić ikada mene udario. Vjerojatno je tome pridonijela ona *nikolinjska* torta i kuglof. No, jedina stvar koja me je ljutila bila je jutarnja molitva, za katolike, koji su stajali sklopljenih ruku dok smo mi Židovi, dakle inovjerci, za to vrijeme stajali također nepomično, ali skrštenih ruku. A takvih je osim Saše i mene, bilo u prvom razredu još trojica.

Ćirilica

U trećem razredu, odmah početka, trebalo je učiti čitati i pisati ćirilicu. Svi smo se ljutili što moramo učiti još jedno pismo, umjesto da se oni u Beogradu, poput većeg dijela Europe, prebace na latinicu. Više me je zanimala glagoljica; meni je još danas žao što nisam za mladih dana svladao to pismo, koje mi je izgledalo dekorativno. I pomalo tajnovito. Ali kad sam otati rekao da smo počeli učiti ćirilicu, predložio mi je da ja u tome podučavam njega, budući da on to pismo u austrougarskim školama nije trebao učiti. Otata bi mi plaćao dva dinara po satu, a ja sam se svojski trudio da moj prvi učenik što bolje napreduje. Budući da su njegovo veličanstvo kralj Aleksandar i kraljica Marija bili pokrovitelji Doma milosrđa, morao je otata dotad uvijek odgonetavati njemu nepoznata slova, a ja sam bio jako ponosan na svoje učiteljstvo, a i na prvu stečenu zaradu.

Palež Reichstaga

Satovi engleskog kod tete Elze završavali bi ulaskom njezineg desetak godina starijeg supruga koji se uvijek smješкао i donosio kutiju s čokoladnim cigarama i cigaretama. To je ujedno označavalo kraj lekcije. Jednom zgodom je tata došao po mene i njih dvojica su nešto vrlo žustro raspravljali. Spominjao se neki Reichstag i neki palež, a ja se nisam usudio prekidati razgovor. No odjednom je suprug tete Elze izvukao neke pozive s lijepim slikama koje je pokazao tati i koje je, koliko sam shvatio, dobio iz Njemačke. Stao se uzbuđivati, rekavši: *I tko neka bude u takvoj Njemačkoj turist? Židov Stern!* I oko toga je on koji se inače uvijek smješкао odjednom tako naglo promijenio svoju ćud.

Dijete nije muzikalno

Jednom je čak otata i mene poveo na koncert u Hrvatski glazbeni zavod, jer je dobio karte za koncert jednog mladića, čijeg je oca znao iz Prve hrvatske štedionice. Bio je

to mlad čovjek duboka glasa, ali me je ubrzo njegovo pjevanje do te mjere uspavalo, da smo već nakon prvog dijela napustili dvoranu. Da se to meni znalo događati i kasnije, navodno ima o tome i danas još dovoljan broj živih svjedoka. Kada je otata mami nakon njezina povratka ispričao taj događaj, mama je samo rekla: Što ga vodiš mada znaš da dijete nije muzikalno!

Krštenje

Dan dva kasnije pozvaše me roditelji na jedan ozbiljni razgovor. Rekli su mi da su namjeravali, kada sam se rodio, da budem kršten... Lijepo i ljubazno me upitaše slažem li se s time. Ja sam bio jako iznenađen i odlučno rekao da neću, toptajući nogama, što mi inače nije bio običaj; rekao sam da ću, ako su moji roditelji Židovi, i ja to biti – i ostati. Roditelji me zbog mog prkosa nisu kažnjavali, ali mi rekoše da će o tome još biti riječi...Tata mi je štoviše spomenuo da je prvi moj korak prema kršćanstvu ionako već učinjen time što mi je kum ne-Židov dr.Gustav Bazala, u vrijeme mog rođenja pravni savjetnik Diskontne banke d.d., a da ga je tadašnji nadrabrin dr.Hosea Jacobi začuđeno pogledao i rekao: pored tolikih Židova baš ste svome djetetu morali izabrati kršćanina? A ja sam od tog svog kuma doduše dobio srebrni jedaći pribor s ugraviranim imenom, čak smo sačuvali tanjur koji je do te mjere pocrnio, da se više ne razabiru ni slova. Ali kuma sam susreo možda tek jednom ili dvaput i to na ulici...Ja sam i dalje govorio da želim biti iste vjere kao i moji roditelji, premda sam već u razredu imao prilike od nekih mojih suučenika čuti da su svi Židovi – Ćifuti. Ali neki su među njima govorili da su *Svi Židovi – Ćifuti, samo Polić ne*. Ne znam zbog čega sam doživljavao takvo izuzeće i je li uzrok tome bio nečiji kućni odgoj ili već reakcije na hitlerovsku deracinu. A ja sam htio ostati karakter i nisam se naprosto htio dati obrlatiti. Naposljetku je mama došla na zamisao da će zamoliti vjeroučitelja da poslušam poneki sat vjeronauka, koji se održavao za treći i četvrti razred zajedno. Meni je bilo dosta ganutljivo slušati što zbori o Isusu na križu, tu su me dakle čekali! A kad mi je mama naposljetku rekla da nakon krštenja neću više morati kod vjeroučitelja Margela čitati hebrejska slova bez samoglasnika i bez prijevoda, konačno sam pristao popustiti volji svojih roditelja.

Nirnberški zakoni

Sjećam se da smo svi bili zgranuti kad su proglašeni *Nirnberški zakoni*. Ubrzo se i u razredu počeo osjećati animozitet prema Židovima. To protužidovsko raspoloženje bilo je poput neke zaraze, koja se brzo širila. Možda su, posve nehotice, momci iz vježbaonice u razredu širili vijest o mojoj židovskoj pripadnosti, jer su oni svi znali za moj prijelaz na katoličanstvo. Nisu to bili neki izravni napadi, ali sam kod pojedinaca osjetio drukčiji dah, ili bolje reći – zadah.

